



מכון מניטו

העמותה להנצחת מורשתו של הרב
יהודא לאון אשכנזי "מניטו" ז"ל

Manitou.org.il

ונח מצא חן

[ומפרש לבוש האורה:]

"לשון הרא"ם דאם לא כן פתח בתולדות וסיים בשבחו עד כאן לשונו,
לשון הגור אריה ואם תאמר הלא כמה פעמים הזכיר אברהם יצחק ויעקוב ולא הזכיר
שבחם, ותירץ שאינו מזכיר בשבחו אלא כשמזכיר אצלו רשעים², וכו' אבל לא דקדק מה
שיש לדקדק פה גבי נח מיניה וביה. והוא זה אמאי לא סיפר בשבחו מיד כשהזכירו למעלה
בפעם ראשון³ שנזכר בתורה שהרי כל דורותיו היו רשעים⁴, וזה מה שסותר תירוצו שתירץ
שאינו מספר שבחו של צדיק אלא כשמזכיר אצלו רשעים ועוד מה שכתב שאין זכירה אלא

¹ "הואיל והזכירו ספר בשבחו. דאם לא כן פתח בתולדותיו וסיים בשבחי ומפני שהפסיק בשבחי חזר וכתב ויולד ואף
על פי שכבר הוזכרו תולדותיו בפרשה העוברת חזר והזכירם פה להודיע שלא הוליד רק אלה כנרמז במלת אלה ולא
הוליד אחריהם בנים ובנות כחביריו ולא היו הגונים לבא אל התיבה רק אלה". פירוש הרא"ם על רש"י פרק ו' פסוק ט'.

² "הואיל והזכירו ספר בשבחו דאם לא כן פתח בתולדותיו וסיים בשבחו. ואם תאמר הלא כמה פעמים הזכיר אברהם
ויעקב ולא הזכיר שבחם ויש לתרץ שאינו מספר בשבחו אלא כאשר מזכיר אצלו רשעים כי הרשעים גורמים שהשם
יתברך מסתיר פניו מן העולם ולפיכך צריך להזכיר את הצדיק לברכה וכן לקמן אצל ואברהם היו יהיה וגו' " פרוש גור
אריה מהר"ל פרק ו' פסוק ט'.

³ בראשית פרק ו' פסוק ח'.

⁴ בתורת התולדות לימד הרב אשכנזי זצ"ל יש הבדלים בין דור אנוש ודור המבול שלכל דור הייתה נטייה אחרת
בקיומם. לכן נאמר "כול דורותיו היו רשעים" ברשעות השונה זו מזו. אין המקום להרחיב. ואולי על פי זה יש לדייק "כל
דורותיו" לשון רבים. במדרש "וירא ה' כי רבה רעת האדם כתיב: (קוהלת ב' כג') כי כל ימי מכאובים וכעס ענינו גם
בלילה לא שכב לבו גם זה הבל הוא" " כי כל ימיו מכאובים "זה דור אנוש ודור המבול", שהיו מכאיבים לקדוש ברוך
הוא במעשיהם הרעים... (בראשית רבא פרשה כז' ב').

אחר שבחה 5 ולכך כיוון שדורותיו היו רשעים ה"ל כאילו נשכחו הבריות מלפני ה' יתברך וכשהוא זוכר הצדיק שבדור כתב לשון זכירה לא דק בלשון רש"י ז"ל שכתב "הואיל והזכירו" שהוא בבניין הפעיל ולא כתב הואיל וזכרו מן הקל, לכך אני אומר דה"פ כוונת רש"י הואיל והזכירו, ואמר ונח מצא חן בעיני השם והיינו שהזכירו לאחרים וכתב עליו בתורה להודיע לדורות שנוח מצא חן וגו', לכן ספר מיד בשבחו ליתן טעם למה מצא חן וזהו זכר צדיק לברכה כלומר כשמזכירין אותו לפני הבריות, לטוב יברכהו כלומר יספרו בשבחו מהו צדקתו ה"נ "ונח מצא חן", ולמה מצא חן, לפי שהיה איש צדיק תמים וגו'.

לשון ה"לבוש האורה" עיין שם באורך 6.

וביאור זה סותר בעיני לכונת פירוש"י. כי בבחינת ה"לבוש האורה" היה לו לרש"י לסדר פירושו על פסוק "ונח מצא חן בעיני ה'". היש שבח גדול מזה, שבן אדם יחיד צדיק ימצא חן בעיני השם 8, אחר כי התורה אמרה "כי נחמתי כי עשיתיו?" 9 אבל כוונת רש"י לתרץ קושיה אחרת לגמרי כי יש התנגדות מוחלטת בין שני הפסוקים הנזכרים,

ה'א': "ונח מצא חן בעיני השם" וזה גזרה 10 מלפני המקום, דכתיב וחנותי את אשר אחון" 11.

וסמוך ליה "נח איש צדיק תמים היה". הא כיצד? אם צדקת נח ותמימותו הוי מעכבות 12 לישועתו יכתוב רחמנא: "ונח איש צדיק תמים היה", ובזה יובן בלי כל ספק שימצא חן בעיני ה' 13.

⁵ ראה הערה מספר 3.

⁶ פירוש "לבוש האורה" בראשית פרק 1 פסוק ט.

⁷ בראשית פרק 1 פסוק ז'. יש לדייק בלשון "שבן - אדם יחיד". רבנו היה מבחין בשלושה כינויים. "הבן - אדם" לדמותו של האדם השלם המשיח. "בני האדם" מצאצאי אדם הראשון. "בן האדם" שושלת קין. על נח נאמר "ויחי למך שבע ושמונים שנה ומאת שנה ויולד בן" (בראשית פרק ה' פסוק כח') ללמדך על יחודו של נח בבחינת "בן". [על שת ואנוש נאמר "וידע אדם עוד את אשתו ותלד בן ותיקרא את שמו שת" (בראשית פרק ד פסוק כד) "ולשת גם הוא ילד בן" (שם שם כו) תפקידו של שת ובנו היה להחליף את הבל ולתקן את מעשיו של קין]. נח יכול לתקן את חטאי בן האדם שנאמר עליו: "ויקרא את שמו נח לאמור זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר אררה ה'" (בראשית פרק ה' פסוק כט) אך נח נכשל.

כמו כן כאשר הבורא מסביר את סיבת המבול נאמר אדם בלשון יחיד ולא בלשון רבים.

"וינחם אלוהים כי עשה את האדם" ויאמר ה' אמחה את האדם" ויאמר לא ידון רוחי באדם" זה כנגד שושלת קין ושושלת שת שהם שני בחינות שונות של האדם שקלקלו (ראה הערה מספר 5), יש לדייק בלשון רבנו: "היש שבח גדול שבן אדם יחיד" שנח היה יחיד בדורו ובתולדותיו היה מסוגל לתקן את הדור בבחינת האדם. עניין זה נלמד מתוך "תורת התולדות" מאת הרב אשכנזי זצ"ל שיצא בעתיד לאור.

⁸ ומדייק רבינו "ימצא חן בעיני השם" ולא "בעני ה'" במקום אחר הסביר רבינו: "יש איזה מציאות שנקראת "השם" גלויי שם ה' בחינת אותיות "שם" כגון "איה השם בקרב" ישעיה סג יא' אנחנו מבחינים בכמה מדרגות של צורך של היחוד. קודם יש הווייה אחד והיא מוחלטת. חוץ מזה יש צורך של יחוד השם בבחינת "שם". [ששמו הוא "שם" שהוא מפוצל בין שבעים שמות שהם [נקראים] השרים. כל עוד אנחנו בתהליך של העולם הזה, עולם השרים שייך לעולם הזה השם בבחינת "שם" הוא היחס בין הוא ועולמו. לכן מצד עולמו [בשם] "השם" יש לו שבעים פנים לכן האיחוד של [שם] "השם" בעולם הוא הכוונה ליחוד ה'". (מתוך שעורים בע"פ בספר שערי אורה שעור שלישי) לעניינינו נח בחינת "אדם יחיד" "נח מצא חן בעיני השם" שמצה חן בבחינת כל העולמות. לכן כישלוננו כל כך גדול בכך שלא הצליח להציל את העולם מהמבול.

⁹ בראשית 1, ז.

¹⁰ "ונח מצא חן" חן מלשון חינם.

¹¹ רומז למסכת ברכות דף ז עמוד א. "צדיק טוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור, רשע טוב לו רשע שאינו גמור רשע ורע לו רשע גמור. ופליגא דרבי מאיר דאמר רבי מאיר: שתיים נתנו ואחת לו נתנו לו שנא' וחנתי את אשר אחון אף על פי שאינו הגון, וריחמתי את אשר ארחם אף על פי שאינו הגון.

¹² פסוק אחר פסוק נאמר אך פרשה פתוחה ביניהם. ולא כדברי "לבוש האורה" שכתב "שהזכירו לאחרים יכתב עליו בתורה להודיע לדורת שנוח מצא חן וכו' לכן ספר מיד בשבחו" ראה הערה מספר 8.

¹³ ראה הערה מספר 1.

אבל הסדר כסדרו, לכך הוצרך רש"י לפרש "סיפר בשבחו" רצה לומר דכתיב: "נח איש צדיק" וכו' לקיים מה שכתוב "זכר צדיק לברכה, ושם רשעים ירקב" 14 ולא כי צדקתו גורמת לישועתו.

ונכון פירש ה"לבוש אורה" על לשון הפעיל של מילת והזכירו 15, אבל לא דקדק מה שיש לדקדק פה גבי נח מיניה וביה. והנכון כדפירש הגור אריה: הואיל והזכירו בין הרשעים, מיד סיפר בשבחו כדי שלא יאמרו הדורות שנח היה רשע כדורותיו 16 כי האמת שהיה צדיק בדורותיו ולא כי צדקתו גורמת לישועתו כי צדיק שלא היה יסוד דורותיו להצילם ממות 17, מה הועיל להציל אותו לכתחילה? אבל מצא חן בעיני ה'. וזה לשון הגור אריה: לפי שמזכיר שם רשעים, וכתיב זכר צדיק לברכה."

לכן נכון פירשו רז"ל מלת בדורותיו, אלו לשבח ואלו לגנאי 18.

ואפשר להביא ראיה לדבר מפסוק "ויעש נח ככל אשר ציוה אותו אלקים כן עשה" ופירש 19. "ויעש נח: זה בינין התיבה". ומה תלמוד לומר? בודאי כי זה בינין התיבה! ולשון הרא"ם: דאם לא כן "ויעש נח תנינא למה לי, ועוד אם פירשו ויעש שב אכולהו ואף על ביאתו לתבה מה הוא זה שכתוב אחריו "ויאמר השם לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה"

¹⁴ ספר משלי פרק י פסוק ז. ורומז לדברי רש"י ספר בראשית פרק יג' פסוק יג' ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאוד – ואף על פי לא נמנע לוט מלשכון עימהם ורבותינו למדו מכן שם רשעים ירקב. רעים בגופם וחטאים בממונם לה' מאוד יודעים ריבונם ומתכוונים למרוד בו. ועניין סדום ועמורה קשור לעניינינו במעשה אברהם שהיה מזרעו של נח, ודן דין אחר מנח. רבינו היה רגיל ללמד "זכר צדיק לברכה" הצדיק הוא נח. ה' זכר את הצדיק נח בזכות אברהם שנקרא ברכה. ¹⁵ "זהו מה שסותר תירוצו שתייר שאינו מספר שיבחו של צדיק אלא כשמזכיר אצלו רשעים ועוד מה שכתב שאין זכירה אלא אחר שכיחה ולכן כיון שדורותיו היו רשעים היה לו כאלו נשכחו הבריות מלפני השם יתברך וכשהוא זוכר הצדיק שבדור כתב בלשון זכירה ולא דק בלשון רש"י ז"ל שכתב הואיל והזכירו שהוא בנין הפעיל ולא כתב הואיל וזכרו מן הקל". (פרוש לבוש האורה שם שם).

¹⁶ כדי שלא יאמרו הדורות: "עשרה דורות מאדם ועד נח. וכי מה הצרח לבאי עולם לכך אלא ללמדך שכל הדורות היו מכעיסין ובאין, ולא הביא הקדוש ברוך הוא עליהם את מי המבול, בשביל צדיקים וחסידיים שהיו בהם... אבות דרבי נתן פרק לב. יוצא איפה שהמבול בא כאשר אין צדיקים בעולם מיד סיפר בשבחו. . לעניין זה נכתב בגניזה בקהיר "אחר פטירתו של מתושלח הצדיק כבדה אשמה בארץ והלך אדם אצל בהמה, ובהמה אל עופות, ושידין אצל אדם, ואף מלאכי השרת אצל בנות אדם... והיו הצדיקין באותו הדור מבקשים עליהן רחמין אמר להם הקדוש ברוך הוא למלאכי החבלה פגעו בהן בצדיקין, כדי שלא יבקשו עליהם רחמים ופגעו בהן ולא נשתייר בהם אלא נח בלבד שנא' זה ינחמינו ... מתוך הגדות קטועות מאת פר' לוי גינצבורג הגורן חלק ח – ט עמוד 51. נח לא ביקש רחמים על דורותיו.

¹⁷ צדקתו של נח מיוחס כלפי חטאי דורו. "וכבר ביארנו כי הטיפות היוצאות בסוד קרי הלא הם נשמות גדולות ואורות גדולים מאוד מאוד יותר מן הנשמות הבאות על ידי זכר ונקבה ... כי קין היה תלוי ברפיון ובא המבול ושטפו. פירוש הענין הוא במה שביארנו כי קין הוא בחינת כל הטיפות של הקרי הראשונות והאחרונות כי כולם משורשו... והנה קין היה מחויב לתקן בחינות אלו, ואדרבא הוסיף לחטא. בסוד כל דור המבול בני קין והיו משחיתים את זרעם על הארץ וקלקלו כל מה שעבד ואז הביא עליהם מי המבול מידה כנגד מידה כנודע, ואז קין היה מיום שחטא עד שבא המבול תלוי ברפיון, דרוש בעניין יחזקאל הנביא מתוך ספר הדרושים מאת הרב חיים ויטל זצ"ל. לעניין זה אומר רבנו. "נח יכול להיות צדיק בעל מידות מושלמות, ועם זאת לא תהיה בו שמץ של רחמים על האחר. . יישנו פרוש אחד שאומר על הפסוק "ונח מצא חן בעיני ה'" "דבר חמור מאוד "אבל הקב"ה לא מצא בעיני נח כלום, ואפילו דמעה" ... הפרו ש שלמדנו קודם חריף מאור בתיאורו כשהוא אומד שהקב"ה לא מצא דמעה אחת בעניו של נח. יש כאן רעיון עמוק, בראי, בידוע האדם רואה את עצמו הפוך. אם הופכים את הביטוי "מצא חן" חן = נח כלומר: נח מצא חן בעיני ה' נח הסתכל בעיני ה' מצא שם רק את נח שום דבר אחר. עניין זה טמון בפרק ו' פסוק ט' "אלה תולדות נח – נח איש צדיק היה בדורותיו" נח אינו " מוליד " שום דבר חוץ מאשר עצמו, הוא צדיק לעצמו. (מתוך שעורים בעל פה בתורת התולדות מאת הרב אשכנזי זצ"ל) ראה ספר הזהר פרשת נח עמוד ב. דה': "ונח מצא חן בעיני ה'."

¹⁸ יש מרבתינו דורשים אותו לשבח כל שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי לפי דורו היה צדיק ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב כלום.. רש"י פרק ו' פסוק ט. כמו כן ראה סנהדרין קח ע"א ר"י דורש לגנאי וריש לקיש דורש לשבח. ועיין ב"ר פל"ט פלוגתא דר"י דורש לגנאי ור"ג דורש לשבח. ¹⁹ בראשית פרק ו פסוק כב.

אלא, עכ"ל שהראשון מורה על בינין התבה והשני על ביאתו שם, וכך פרש"י שם: "ויעש נח זה ביאתו לתיבה": עד כאן לשונו 20.

ויש לתמוה, כי בכל זאת פשיטא היא, ומה קשה לרש"י?

אבל מעיקרא יש לתמוה אם כך על סיפור כל הפרשה, כי הרי הקב"ה צוה לנח מעשים שאפשר לאדם לחשוב מעצמו בלי תורה ובלי נבואה, כדי להציל את נפשו מהשחתת המבול. ופירש בעל הטורים: "האלקים התהלך נח, סופי תיבות חכס 21" ובלי ספק שצוה הקב"ה לנח שיעשה תבת עצי גפר, ולכפר אותה בכופר 22 וכו', אבל יש לדקדק שינוי הכתוב במלת אלקים למילת ה', ויאמר אלקים לנח 23 וכו' וכתוב בתרה, ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התבה 24. והפירוש הוא כי הקב"ה, בבחינת בורא, בשם אלקים 25, נתן עצה לנח, כאיש חכם, לבנות תבה כדי להציל את נפשו ואת ביתו ממות. אבל במצוה זו רמז לו גם כן לקרוא בשם ה' כאותו צדיק שהיה מתהלך לפני האלקים וקורא בשמו 26,

²⁰ ויעש נח זה בנין התיבה ובב"ר אמרו זה שכונן לעשיית התיבה שפירושו זה דבק עם עשה לך תיבת שאע"פ שנצטוו על בנין התיבה ועל ביאתו שם ועל הכנסת הבעלי חיים שדבקו במיניהם אל התיבה עול הכנסת המאכל שלו ושל כל בהמה והחיה בתיבה והדר כתיב ויעש שמשמע דאכלהו קאי אפילו הכי אין לפרשו אלא על בנין התיבה דאל"כ ויעש נח תניינא למה לי ועוד אם פירוש ויעש שם אכולהו ואף על ביאתו לתיבה אלא עכ"ל שהראשון מורה על בנין התיבה והשני על ביאתו שם וכן פירש רש"י שם ויעש נח זה ביאתו לתיבה. פירוש הרא"ם בראשית פרק ו' פסוק כב'.

²¹ את האלוהים התהלך נח ס"ת חכם וזה הוא שנאמר ולקח נפשות חכם פירוש בעל הטורים פרק ופסוק ט.
²² בראשית פרק ו פסוק יד .

²³ בראשית ו, יג.

²⁴ בראשית ז, א.

²⁵ ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה . אמר רב שמעון אמאי בבלהו אלהים והכא ה' וכו'. שמא עלאה דרחמי , אלא רזא היא דאוליפנא , לאו אורח ארעא לקבלא אתתא אושפיזה בהדה אלא ברשו דבעלה , אוף הכי נח בעא לאעלא בתיבותא וכו'.. ולא הוה יאות עד דבעלה דתיבה יהב ליה רשו לאעלאה דכתיב בא אתה וכל ביתך אל התבה וכו'...] תרגום – אמר רבי שמעון למה בכל הפרשה כתוב אלוהים שהוא דין ופה שם יקוק שהוא שם העליון של רחמים, אלא הוא סוד שלמדנו אין דרך שאשה בעלת הבית תקבל אורח לבייתה אלא ברשות בעלה וכן פה נח רצה ליכנס להתבה ולא היה נכון עד שבעל התיבה נתן לו רשות שהוא הקב"ה בשם יקוק דכתיב בא אצה וכל ביתך אל התיבה .. ומוסיף לעניין זה הרב אשלג בפרוש הסולם כי יקוק הוא ז"א והתיבה היא מלכות ואז נכנס ונתחבר בהתיבה [זוהר פרשת נח דף פז' עמוד א.

²⁶ על פי שיטת "תורת התלדות" היה מסביר רבינו את הפסוק. "ויעתק משם

ההרה מקדם לבית אל ויט אהלה בית אל מים והעי מקדם ויבן שם

מזבחה לה' ויקרא בשם ה'" (ראה שם . ש.ס.)

" יש להקביל פסוק זה בפסוק " ויקרא את שמו אנוש אז הוחל לקרא בשם ה'"

(בראשית פרק ד פסוק כו) מפרש רש"י "אז הוחל . לשון חולין . לקרא את שמות

האדם ואת שמות העצמים בשמו של הקב"ה לעשותו עבודה זרה ולקראתן

אלוקות" כלומר , בני האדם הפכו את הקודש לחול. ויש קשר בין הפשט ובין

המדרש . על פי הפשט "הוחל" משמעו החלו. על פי הדרש "הוחל " משמעו

"חולין". כלומר התחילו לתת לעצמים שמות של הקב"ה [זוהר תחילת הפנתאיזים] זאת

אומרת, התחילו להמציא את העבודה זרה, נתנו את שם ה' לאנשים ולעצמים. וכאשר

אברם מגיע לארץ כנען הוא בונה מזבח לה' בבית אל "ויקרא בשם ה'" מה ההבדל?

בפסוק הראשון התיאור הוא כללי בלתי אישי ולשליה זאת אומרת לקרא לאדם לתת

לו כח, עוצמה ששייכת רק לקב"ה להפך את האדם לאילול. בזמן דור אנוש התחילו ,

לקחת חלק מהאמת ולהפוך אותה לאמת כולה , זו מקורה של עבודה זרה להאמין

רק חלק מה' זו אלילות (שהרי שם ה' בנוי מ י . ק . ו . ק . ואין להפריד בין המידות

האלוקיות שאם עושים זאת נוצר בהכרח עבודה זרה ופילוג באחדות ה' יתברך) .

ואילו על אברם נאמר "ויקרא בשם ה'" שקרא בשם מפורש כולו באחדות שלמה .

איחוד המדות יחדיו מאפשר להמליך את ה' יתברך על העולם. (מתוך שעורים בעל

פה של רבינו) ובזה מתקשר הסבר זה לעינינו , אברהם שמידת החסד ניכרת במעשיו הוא

כאותו צדיק שהיה מתהלך לפני האלוהים וקורא בשמו בשם יקוק שהוא שם עליון של רחמים.

וחכה לו ק"כ72 שנים לראות מה יעשה לו. אם יעשה כאברהם אע"ה שקרא בשם ה' אל עולם, או שיבנה תבה כדרך ארץ, אבל נח שמע המצוה במשמע טבעי. והרמז פשוט בפסוק ו' ט"ו "וזה אשר תעשה אותה" וכו'... ובע"ה אגלה סודו:

שמלת "תבה" מורה על התבה המיוחדת, כמו שאמרו רז"ל כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה²⁸, ובפרט מכל התיבות זאת התבה שתציל הצדיק ממות.

כי דקדק הפסוק בשיעורי התבה בפרט, אם כן למה דקדק גם כן בלשון אורך, רוחב, קומה? אלא לרמז על הקריא': קמה, רחב, אורך ר"ת קר"א. כלומר עשה התבה בקמתה, ברוחבה ובאורכה הרי "קרא בשם"

ולא עו²⁹29, כי יו"ד בה"א הרי חמישים.
יו"ד בה"א שלש בו"ו הרי מאות.
ה"א בו"ו הרי שלושים.

ועוד לשון "כפר" רמז על הכפרה³⁰ וע' מה שכתב רש"י על זה.

משמע הי"ת אמר לנח דבר בתוך דבר: בנה בית לכפר על האדם וקראת עליו את שמי המיוחד לעולם.

אבל נח שמע התורה כלשון בני אדם³¹, ולא היה כדאי לכפר על האדם³²! וזה שאמרו אילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום! לכן פירש רש"י: "ויעש נח" זה בינין התבה!

²⁷ איש בכל מקום שנאמר "איש" צדיק ומומחה שכל מאה ועשרים שנה היה נח נוטע ארזים וקוצצן, אמרו לו: למה בדין? אמר להון: כך אמר מאריה דעלמא דהוא מיייתי מבולא על עלמא. אמרו לה: אן אתי מבולא לא אתי אלא על ביתה דההוא גברא. כיוון שמת מתושלח, אמרו לה הא לה אתי מבולא אלא על ביתה דההוא גברא הדא הוא דכתיב "לפיד בוז לעשתות" [תרגום - אמרו לו למה אתה עושה כך אמר להם כך אמר לי ריבון עולם שהוא מביא מבול לעולם. אמרו לו אם בא מבול לא בא אלא על ביתו של אותו האיש (בית נח). כיוון שמת מתושלח אמרו לו הנה בא המבול על ביתו של אותו האיש (בית נח)] מדרש בראשית רבא פרשת נח פרשה ל' סעיף ז.

²⁸ "אורייתא בלא שמא קדישא היא, דלית לך מילה באורייתא דלא כליל בשמא קדישא" זוהר יתרו פז' עמוד א'. "עוד יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחר, כאלו תחשוב על דרך משל, כי פסוק בראשית יתחלק לתיבות אחרות. כגון בראש יתברא אלהים וכל התורה כן, מלבד צירופיהם וגימטריאותיהם של השמות. מתוך מבא לתורה מאת הרמב"ן.

²⁹ ועיין של"ה, תושב"כ, חלק ג', פרשת נח, דף יו"ד ע"א. קרוב לודאי שדברי השל"ה הקדוש הם מקור לדברי רבנו כהן. וכן נראה משום רמז סתום לדבריו בסוף המאמר. ספר השל"ה היה אחד מן הספרים שרבנו למד באופן שיטתי עם רבו מו"ר יעקב גורדין ז"ל.

³⁰ ד"א בכפר, מלמד שכפרו ונתחייבו מיתה לשמים, וכיפרה עליו תיבתו, נאמר כאן בכפר, ונאמר להלן אם כפר יושט עליו מה להלן כפרה אף כאן כפרה. (מדרש אגדה נח). בספר אמרי נועם לר' יעקב דוליט"קאש (נדפס פ"ר קושטא ש') מביא כאן מאמר בזה הלשון. "למה אמר הקב"ה לנח לעשות התיבה מכופר ומגופר, אמר הקב"ה אם יחזרו אלי יהיה כופר נפשם, ואם לא יחזרו יהיה גופר, אש וגופרית יבא עליהם. ונראה מהלשון כי היה זה לפניו באיזה מדרש. (מתוך תורה שלמה של מ. מ. כשר בראשית קעד).

³¹ כך מתאר המדרש את דור של נח ויחסו של נח לדורו. וירא ה' כי רבת רעת האדם בארץ... וכן ישעיה אומר (ישעיה נט') ותהי האמת נעדרת וסר מרע משתולל. וירא ה' כי אין צדיק בעולם שמתפלל לפניו לפייס ממנו להם. וירע בעיניו כי אין משפט לעשות למעשיהם דין. אגדת בראשית מתוך בית מדרש אספאהרון יעלניעק חלק ד-1 עמוד 1.

³² כי נח חטא במה שלא הקריב קרבן קודם המבול, רק נח תפס במידת הדין, וידוע שלא נאמר בפרשת קרבנות לא אל ולא אלוקים, כי מדת הדין אינו מסכים על הקרבן, ונח תפס הכל במדת הדין, וזהו את האלוהים התהלך נח, ולכן אף הוא לא היה ראוי למצוא חן כי מי יצדק בדין, ומכל מקום מצע ה' חן ממנו לולי תולדותיו... הנה התורה הודיע מה שהיה קצת תלונה על נח שלא הוכיח את בני דורו כי הטעם של נח היה שלא הוכיח שהתבודד עצמו ולא הלך כלל עמם והרחיק עצמו מהם לבל יפתו אותו חס וחלילה כמאמר שלמה "מנע רגליך" (משלי א' ט"ו) אומנם היה בן ת"ר שנה אם כן שוב אינו חוטא ורגלי חסידיו ישמור והיה לו לבטוח בה' ולהוכיח כי כבר עברו רוב שנותיו... (מתוך "תפארת יהונתן" מאת הרב יהונתן אייבשיץ) למה הקריב נח קרבן אחר יצאתו מן התיבה ולא הקריב קודם המבול כדי להתפלל על דורו? ... כי השחית כל בשר את דרכו אפילו הבהמה וחייה השחיתו את דרכם... לפיכך לא היה יכול להקריב קורבן, אבל אחר יציאתו מן התיבה ידע כי כל שבתיה קלטו היו טהורים ולא השחיתו דרכם לפיכך לא הקריב אלא אחר יציאתו מן התיבה. (מתוך "מדרש יהונתן" מאת הרב יהונתן אייבשיץ) ובזה אילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב כלום שמידת אברהם מידת חסד.

כלומר, הקב"ה צוהו על הכפרה, והוא עשה תבה ממש. והכתוב מעיד: ככל אשר צוהו, ולא את אשר צוהו³³, ועוד: כן עשה, משמעו כצורת המצוה ולא המצוה בעצמה³⁴. וכשעשה את התבה ממש, אז אמר לו ה': אם כך הואיל ועשית תבה ממש, "בא אתה וכל ביתך אל התבה"³⁵, כי אותך צדיק לפני בדור הזה, ונכון.

וזה סבת השינוי של מינין הבהמות בין שתי הפרשיות. מעיקרא אמר לו: "מכל החי מכל בשר שנים מכל תביא אל התיבה להחיות אתך³⁶" ולבסוף אמר: "מכל הבהמה הטהורה תקח לך³⁷", ופירש"י העתידה להיות טהורה לישראל³⁸. ודו"ק. כי שינה ממילת להחיות למילת לחיות.

לכך יש לפרש "ויעש נח" זה בנין התיבה, לגנאי³⁹. ותנינא "ויעש נח"⁴⁰: זה ביאתו לתיבה, לשבח⁴¹, והכתוב מעיד דכתיב: ויעש נח ככל אשר צוהו ה'. סתם.

ובזה אפשר להסביר המצב של עם ישראל בתקופתנו⁴², כי הקב"ה צוה לנח לבנות בית לשמו, והוא בנה תבה לעצמו, להציל גוף מין האנושי. ומכל מקום מצוה מפי הקב"ה היא. כי יש בשתי מילות אלו אות אחת של שם י"ה בית ביו"ד לחי העולם הבא, תבה בה"א לחיי העולם הזה בית בסדר בראשית, תבה למפרע⁴³ בסדר תהו ובהו, כי כן עשו הציונים והרמז פשוט, גם כי ישראל מצווה לבנות בית שיקרא בית תפילה לכל העמים, הם עשו תבה כדי לחיות זרע על פני כל הארץ וצדקו בזה.

אכן, ויחל נח איש האדמה, אלו הקיבוצים והמושבות, ויטע כרם, לעשות ענבים, אלואי⁴⁴ שלא יעשה באושים! ופשוט! והרמז פשוט!⁴⁵

³³ בראשית ו, כב.

³⁴ ההבדל בין המצוה כמצוה והמצוה כצורה מוסבר על ידי הרב בענין אחר: "מה שאנחנו לא מסוגלים ולהבין לעומק הדברים שדרך כל פרט ופרט מהמצוה אנחנו מתנהגים לפי מידות הבורא. ההתנהגות של האבות לפי המידות זה תורת הבנים לפי מצות, ויש הקבלה בין פרט לפרט. החידוש במעמד הר סיני הוא משמעות התורה כצו. "תורה צוה לנו משה: מה צוה לנו משה. את מידות האבות כמצוות. פה יש לנו הדגמה, כשעם ישראל מתנהג לפי המצות המשמעות היא שצאצאי האבות מקיימים את מידות האבות... ההקבלה בין מידות [האבות] למצוות נעלם מאיתנו. זאת תורת הסוד, אך כל פרט ופרט מהמצוה מתקן את האורות של אותן מידות שהם הם הנשמה של עם ישראל שהיא נשמת כל העולם כולו... דרך המצוות אנחנו מתקנים את העולם במלכות שדי וזה בזכות האבות". (מתוך שיעורים בעל פה על מדרש לך לך). יוצא איפוא שנח עשה את המצווה כצורה בלבד ולא כמצווה לאיחוד המידות כפי שלמדנו מאבות האומה.

³⁵ בראשית ז, א.

³⁶ בראשית ו, יט.

³⁷ בראשית ז, ב.

³⁸ רש"י שם.

³⁹ דיוק בדברי רש"י הוא מבסיס משנתו של רבינו. יש כללים בפרשנותו של רש"י ואחד מהם "אין רש"י חוזר על דברים שפירש כבר בהדמנות קודמת, אלא אם כן יש בפעם הנוספת חידוש או תוספת המובנים ומתקבלים רק לאור הפעם הנוספת". (מתוך "כללי רש"י" על פי שיחות מאת אדמו"ר מליובאוויטץ זצ"ל עמוד 56) יוצא איפה רש"י מפרש פעמים את "ויעש נח" ולא היה צורך לפרש ביטוי זה פעמים. מכון שפירש יש לדייק בשנוי בין שתי הפעמים. הפעם הראשונה בפרק ז' פסוק כב - לשון גנאי כהסברו.

⁴⁰ בראשית ו, כב ויש לדייק "ויעש נח ככל אשר צוהו אותו אלוהים כן עשה" לא יותר ולא פחות.

⁴¹ בראשית ז, שהנכנס לתוך התיבה לשבח שזרעו של אברהם עימו.

⁴² ראה בפתיחה שהכונה היא על התקופה הראשונה של הקמת המדינה, לפני שחרור ואיחוד ירושלים על כל המשתמע מכך.

⁴³ לא ברור בכתב היד.

⁴⁴ כך הוא בכה"י. ויש לקרוא "הלואי", ואולי שינה כאן הרב משום אותיות אלו-הי כדרך שנהג לכתוב את שמו יאודא. ⁴⁵ וגלע"ד דנתן להבין את דברי רבינו כאן בהתאם למשנתו המפורשת כפי שחזר עליה פעמים רבות בפנינו, ובמיוחד בשנים האחרונות לחייו. ישנן שתי בחינות משיחיות הפועלות בתוך הזהות הישראלית למשך כל ההסטוריה, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד. תפקידו של הראשון הוא "להחיות עם רב" (עיין בראשית מה, ה-ז וגם נ, ב) ותפקידו השני הוא בבחינת "היתה יהודה לקדשו" (תהילים קיד, ב) בסוף תקופת הגלות. ולכן בניית התבה, בסוד הקדושה הטבעית של ארץ ישראל, רומזת ליסוד הישוב והקמת המדינה להחיות את הגוף ולהכין את התשתית ולסלול את הדרך למשיח בן דוד. והרב היה מדגיש כמה חשוב לדעת שהציונות היא הבחינה של משיח בן יוסף ומכאן כל הבלבולים ואי ההבנות בחברה

הישראלית של ימינו הנובעים מכך שרוצים לשפוט את המציאות של המדינה בהתאם למימד של המשיחיות השייכת ליהודה בעוד שאנחנו נמצאים עדין בשלהי השלב השייך למשיחיותו של יוסף. בע"ה יופיע בקרוב פירושו של הרב על "המספד בירושלים" למרן הרא"ה קוק זצ"ל, השופך אור בהיר על הסוגיא הזו.